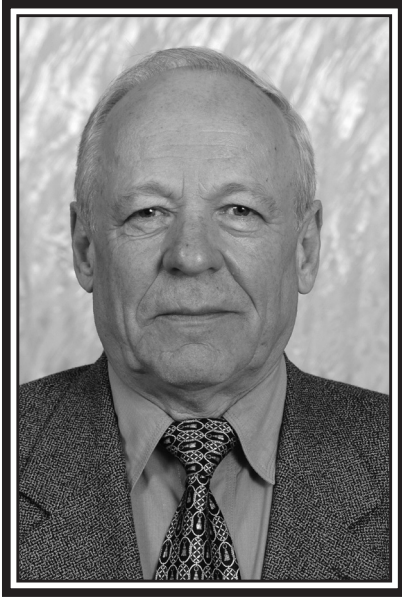

22 грудня 2012 р. на 76-му році життя, після тяжкої короткотривалої хвороби відійшов у Вічність відомий український історик Юрій Анатолійович Пінчук.

Юрій Пінчук народився 3 листопада 1937 р. в родині музичного майстра Анатолія Афанасійовича Пінчука та медичної няні Катерини Григорівни Петренко. Його родина, як і чимало тогочасних радянських громадян, зазнала неабияких лихоліть і поневірянь. Батько у дитячі роки втратив рідних, виховувався у дитячому будинку у Чернігові, а мати пережила страшний голодомор, який змусив її перебратися з Гомельщини до Києва.

Перші дитячі враження Юрія Пінчука пов'язані з наелектризованою атмосферою окупованого Києва. Понівечені будинки, німці на площах і вулицях старого міста, повсякденний обмінно-торгівельний побут Євбазу, суцільні злидні, холод, голод, постійні пошуки харчів – ці картинки навечно закарбувалися у його свідомості.

Подальші сторінки біографії Ю.А.Пінчука, здебільшого пов'язані з повоєнним Києвом. У 1955 р. він закінчив середню школу. Згодом був призваний до лав Радянської армії й опинився на теренах Північного та Західного Казахстану, де у 1956 р. брав участь в освоєнні цілинних і перелогових земель. Пізніше юнак закінчив військову радіотехнічну школу у Харкові.

Масштабні перетворення у житті країни, складна доля його родини спричинилися до перших роздумів Юрія Пінчука щодо перспектив майбутнього фаху на ниві історії. Втім, реалізувати юнацькі бажання пощастило не одразу. Довелося попрацювати монтажником на Київському радіозаводі. І тільки в 1960 р. Юрій Пінчук став студентом історико-філософського факультету Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. Проте родинні обставини змусили його перевестися зі стаціонару на заочну форму навчання і терміново шукати нову роботу. Зокрема, він працював старшим інженером в Українському науково-дослідному інституті міського господарства Києва.

Зрештою, незважаючи на несприятливі умови, Юрій Пінчук у 1965 р. успішно закінчив університетські студії. У 1966–1968 рр. він працював старшим інспектором у Міністерстві вищої і середньої спеціальної освіти УРСР, а у 1968 р. вступив до аспірантури Інституту історії АН УРСР. Отож, на той час початкуючий історик був уже досить зрілою і досвідченою людиною, котра мала за плечима тернистий життєвий шлях.

Науковим керівником Ю.А.Пінчука став визначний український історик, член-кореспондент АН УРСР Іван Олександрович Гуржій, який прищепив йому справжню любов до української минушини. За його порадою Юрій Пінчук обрав першу і найголовнішу тему наукових студій – «М.І.Костомаров як історик України». Це був найважливіший вибір у інтелектуальній біографії Ю.Пінчука, оскільки лівова частина його творчого доробку пов'язана з костомаровознавством.

Втім, плідна у науковому сенсі дисертаційна тема переховувала гостре підводне каміння, позаяк обіймала проблеми творчості та біографії, як тоді казали, «буржуазно-націоналістичного» чи «дворянського» історика. Тим паче, що «доба П.Шелеста» невпинно добігала свого кінця. Відтак тривожні передчуття й настрої молодого автора швидкоплинно матеріалізувалися. 31 жовтня 1971 р. помер його науковий керівник І.О.Гуржій і тема кандидатської дисертації стала справді-таки загрозливою та небезпечною для історика-початківця. Про те

наскільки реальними були ці загрози свідчить лист В.Ю.Маланчука до першого секретаря ЦК КП України В.В.Щербицького, написаний 1972 р. У цьому листі стаття Ю.Пінчука про М.Костомарова, опублікована в «Українському історичному журналі» (№2, 1971 р.), кваліфікувалася як необґрунтована спроба реабілітації «історика-націоналіста».

Так чи інакше, того ж таки 1972 р. за дуже складних обставин Юрію Пінчуку все-таки вдалося успішно захистити свою першу кваліфікаційну роботу і здобути науковий ступінь – кандидата історичних наук. Однак опублікувати монографію на основі дисертації історика вдалося не відразу. Натомість довелося опановувати нові терени діяльності – адміністративну й організаційну роботу в апараті Президії АН УРСР.

У 1979 р. він повернувся на наукову роботу до Інституту історії АН УРСР. І тільки 1984 р. після тривалих зусиль йому пощастило, хоча й у спотвореному вигляді, опублікувати монографію про історичні погляди Миколи Костомарова, яку доволі прихильно оцінив діаспорний історик Марко Антонович. У 1986 р. Ю.Пінчук успішно захистив докторську дисертацію «Роль народних мас у Визвольній війні 1648–1654 рр. і возз'єднанні України з Росією (історіографія проблеми)». Протягом 1990–2006 рр. він очолював відділ української історіографії Інституту історії України НАН України, а впродовж 2010–2012 рр. – відділ пам'яток духовної культури Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України.

Найважливіші здобутки Юрія Пінчука як історика пов'язані з вивченням творчого доробку та біографії М.Костомарова. У 1992 р. він видав першу в Україні узагальнюючу монографію про життя та творчість М.І.Костомарова. Крім того, він виявив себе не тільки як дослідник, а й як невтомний популяризатор його імені та спадку, зокрема, перевидав низку відомих праць цього історика – «Автобіографію», «Бунт Стеньки Разина» та ін. З ініціативи Ю.Пінчука була заснована академічна премія імені М.І.Костомарова, а у березні 1993 р. він став її першим лауреатом.

У 2001 р. з ініціативи та під керівництвом Юрія Пінчука виходить у світ «Енциклопедія життя і творчості Н.І.Костомарова (1817–1885)», яка заклала академічні підвалини нової міждисциплінарної наукової галузі – костомаровознавства. У 2002 р. Ю.А.Пінчук започаткував традицію проведення спеціальних наукових форумів – Чернігівських Костомарівських читань. У 2005 р. у видавництві «Вища школа» був опублікований оновлений і суттєво перероблений енциклопедичний довідник «Микола Костомаров: Віхи життя і творчості», в якому представлені академічні розробки у царині костомаровознавства. У 2012 р. Юрій Пінчук видрукував велику збірку своїх праць – «Вибрані студії з костомаровознавства».

Проте сфера наукових зацікавлень Юрія Пінчука не обмежувалася тільки костомаровознавством. Він опрацьовував студії М.Грушевського, Д.Дорошенка, зокрема перевидав класичну працю останнього – «Огляд української історіографії».

Водночас Ю.А.Пінчук відзначився й на обширах науково-організаційної роботи, зокрема у підготовці наукових і педагогічних кадрів найвищої кваліфікації. Юрій Пінчук протягом майже тридцяти років був членом, тривалий час ученим секретарем спеціалізованої ради із захисту дисертацій в Інституті історії України НАН України та впродовж більше двадцяти років – членом спеціалізованої ради із захисту дисертацій в Інституті української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, а також – заступником голови обох учених рад. По фахові поради й консультації до Юрія Пінчука зверталосся чимало дисертантів-істориків упродовж кількох десятиліть.

Наукові досягнення Ю.А.Пінчука здобули широке суспільне й академічне визнання. Юрій Пінчук – заслужений діяч науки і техніки України (1995 р.), «Відмінник освіти України» (1996 р.), академік Міжнародної слов'янської академії наук (1998 р.), професор (2001 р.).

Ще на початку листопада 2012 р. Юрій Анатолійович у колі колег і друзів відзначав 75-річний ювілей, був у гарному гуморі, плекав низку творчих планів і задумів. Утім, не так сталося, як гадалося... Страшна хвороба завдала підступного й безжального удару... Вічна йому пам'ять!

О.В.Ясь (Київ)